

(медіації у кримінальних справах, трудових, сімейних спорах, у сфері телекомунікації тощо), в загальному галузевому законодавстві (окремі розділи або норми про медіацію в процесуальних кодексах).

На сучасному етапі всі три зазначених механізми правового регулювання медіації присутні в більшості країн, проте в різних співвідношеннях. Найбільшу частку представляють механізми саморегулювання організаціями медіаторів, вони підкріплюються ринковим механізмом. Держава займає здебільшого позиції мінімального втручання в цю діяльність.

*Колінчук Х. Г.,
старший викладач кафедри
галузевих правових наук НаУКМА*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ

Україна – країна з найбільш ліберальним законодавством, що регулює таку методику допоміжних репродуктивних технологій, як сурогатне материнство. У багатьох країнах світу сурогатне материнство заборонене взагалі (Франція, Німеччина, Швеція, Австралія, такі штати США, як Арізона, Мічиган, Нью-Джерсі), у деяких – допускається лише некомерційне сурогатне материнство (Великобританія, Канада, Ізраїль, де заборонена реклама сурогатного материнства та платне надання послуг щодо підбору жінок, які погоджуються виносити та народити генетично нерідну їм дитину). А, наприклад, в австралійському штаті Квінсленд за укладення договорів сурогатного материнства передбачена кримінальна відповідальність (штраф) [1].

В Україні сурогатне материнство отримало законодавче закріплення 2002 р. в статті 123 Сімейного кодексу України щодо визначення походження дитини, народженої жінкою, в організм якої було імплантовано ембріон людини, зачатий подружжям. Батьками дитини визнається це подружжя. При цьому, відповідно до Правил державної реєстрації актів цивільного стану,

затверджених Міністерством юстиції України 18.10.2000 р. (у редакції 2007 р.), при реєстрації народження дитини вимагається доведення наявності генетичної спорідненості хоча б з одним із членів подружжя (матір'ю чи батьком). Тобто зародок, що імплантується в організм сурогатної матері, може бути зачатий за допомогою донорської сперми або ооциту. При цьому донором ооциту не може бути сурогатна мати, як це буває при так званому «традиційному» сурогатному материнстві, коли сурогатна мати виношує генетично рідну їй дитину, а потім передає її на всиновлення [2].

Умови, за яких подружжя може скористатися допоміжною репродуктивною технологією, – сурогатне материнство. Перш за все, до застосування цього методу мають бути медичні показання. Інструкція про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України 23 грудня 2008 р., у пункті 2 Розділу 7 визначає перелік захворювань, які є показанням до застосування сурогатного материнства. Це певні гінекологічні захворювання і патології та серйозні соматичні захворювання, за яких вагітність є небезпечною для життя та здоров'я жінки, але вони не впливають на здоров'я майбутньої дитини.

По-друге, чоловік та жінка (20 вересня 2011 р. Сімейний кодекс України був доповнений уточненням, що тільки чоловік та жінка як подружжя можуть бути батьками дитини, народженої сурогатною матір'ю) повинні перебувати у зареєстрованому шлюбі. Свідectво про реєстрацію шлюбу вимагають і клініки, які проводять лікування допоміжними репродуктивними технологіями, і органи РАЦСу для реєстрації походження народженої дитини. Чи не є ця норма дискримінаційною щодо чоловіка та жінки, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу чи одиноких чоловіка і жінки? Стаття 281 Цивільного кодексу України, яка регулює таке фундаментальне особисте немайнове право фізичної особи, як право на життя, визначає право повнолітньої жінки або чоловіка за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій, згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством. Встановлення такого обмеження

законодавства є порушенням, зокрема, ч. 2 ст. 36 Сімейного кодексу України, яка передбачає, що шлюб не може бути підставою для надання особі пільг чи переваг, а також для обмеження її прав та свобод, встановлених Конституцією і законами України. У Російській Федерації вже мали місце справи, в яких одинокі жінки відстояли своє право на застосування програми сурогатного материнства. У справах Наталії Горської та Климової (обидві справи розглядалися районними судами м. Санкт-Петербург) винесені рішення, якими суди зобов'язали органи РАЦС зареєструвати дитину, народжену сурогатною матір'ю для одинокої жінки, і зазначити матір'ю генетичну матір, а батька записати за її вказівкою. Більш того, російській судовій практиці вже відома справа про визнання генетичного батька – одинокого чоловіка батьком дитини, народженої сурогатною матір'ю та видачу свідоцтва про народження цій дитині із прочерком у графі «Мати» [3].

Третя умова стосується сурогатної матері – відповідно до Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій, сурогатною матір'ю може стати повнолітня дієздатна жінка за умов наявності власної здорової дитини, її добровільної письмово оформленої згоди, а також за відсутності медичних протипоказань. На практиці ще вимагається згода чоловіка сурогатної матері, якщо вона перебуває у шлюбі, чи з яким вона проживає однією сім'єю (для уникнення подальших суперечок).

Декілька слів щодо громадянства генетичних батьків. На сьогоднішній день не існує жодних обмежень для іноземних громадян. У зв'язку з тим, що не всі країни визнають сурогатне материнство, виникають проблеми виїзду іноземців із дитиною до місця свого проживання. Так, наприклад, за канадським національним законодавством у разі народження дитини сурогатною матір'ю, потребується підтвердження факту батьківства у державі, де відбулося запліднення, рішенням національного суду, а також потрібний дозвіл суду на виїзд за межі України. Таке рішення було прийняте Шевченківським районним судом м. Запоріжжя у грудні 2010 р. [4].

Широкого розголосу набула справа громадян Франції, які намагалися вивезти дітей, народжених сурогатною матір'ю, приховавши їх від паспортного-митного контролю. Так, 23 січня 2011 р. в одному з пологових будинків міста Києва сурогатною матір'ю було народжено двох дівчат. Після народження дітей їм було видано свідоцтво про народження, після чого генетичні батьки звернулися до посольства Франції в Україні з метою оформлення необхідних документів для вивезення дітей у Францію та надання їм французького громадянства. Проте, посольство їм відмовило, оскільки сурогатне материнство у Франції заборонене [5].

У зв'язку із такими колізіями та з метою недопущення порушення прав дитини, народженої сурогатною матір'ю для іноземних громадян, пропонується прийняти зміни до Сімейного кодексу України та Закону України «Про Основи законодавства про охорону здоров'я» і заборонити застосування програми сурогатного материнства до іноземних громадян, законодавства країн яких забороняють сурогатне материнство. Відповідний законопроект № 8282 (автори – народні депутати К. Ковалевська та Ю. Лук'янова) був прийнятий у першому читанні Верховною Радою України [6].

Щодо договірного регулювання відносин між сурогатною матір'ю та генетичними батьками. Стаття 627 Цивільного кодексу України передбачає свободу договору. Предметом договору є виношування та народження сурогатною матір'ю дитини. Обов'язками сурогатної матері є виконання всіх приписів лікарів, які проводять програму допоміжної репродуктивної технології та супроводжують вагітність і пологи, а також дотримуватися способу життя, який не може призвести до завдання шкоди життю та здоров'ю майбутньої дитини. Щодо питання оплати цього договору, то наразі немає жодних законодавчих обмежень, які б забороняли включення до договору положень щодо плати сурогатній матері. Але необхідно зауважити, що 22 березня 2002 р. Україна підписала Конвенцію про права людини та біомедицину (укладену 4 квітня 1997 р.). Ст. 21 цієї Конвенції встановлює, що людське тіло або його частини як такі не можуть використовуватися для

отримання фінансової вигоди. Ця Конвенція ще не є частиною національного законодавства, оскільки донині не ратифікована Верховною Радою України, але після її ратифікації включення положення щодо оплати послуг сурогатної матері буде заборонено. Ця проблема може бути вирішена шляхом збільшення розмірів компенсацій, пов'язаних із необхідністю підтримки здоров'я під час вагітності та відновлення здоров'я після пологів.

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що в Україні відсутнє належне правове регулювання сурогатного материнства, що призводить до порушення прав дітей, народжених із застосуванням цієї допоміжної репродуктивної технології, а також може призвести до порушення прав як генетичних батьків, так і сурогатної матері. Все це зумовлює необхідність подальшого законодавчого врегулювання суспільних відносин, пов'язаних із застосуванням такої допоміжної репродуктивної технології, як сурогатне материнство.

Список використаних джерел

1. Афанасьева Е.Г. Дело Эвелин – размышления о первом в Австралии судебном процессе о суррогатном материнстве // Государство и право. Реф. Журнал. – 2000. – № 4. – С. 117-118.

2. In the Matter of Baby M: 1988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gale.cengage.com/free_resources/whm/trials/babym.htm

3. Свитнев К.Н. Вспомогательные репродуктивные технологии: правовые коллизии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://jurconsult.ru/publications/med_law_questions.pdf

4. Рішення Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 13 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/13124758>

5. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області від 17 травня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/15625789>

6. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=39973

*Логун Л. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевих
правових наук НАУКМА*

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ АУТОНОМІЇ ВОЛІ СТОРІН У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ КОНТРАКТАХ

Автономія волі як право сторін самостійно обирати право, що регулюватиме відносини між ними, робить сьогодні партнерські операції на світовому ринку більш безпечними. Контрагенти можуть вибрати як право будь-якої з держав, що мають відношення до договірних відносин, так і право третьої держави або взагалі міжнародні правові звичаї (наприклад, звичаї торговельного обігу). Такий вибір можна використовувати у різних цілях: для застосування більш досконалої системи права, досягнення консенсусу між сторонами, забезпечення безстороннього розгляду справи або навіть вільного притягнення окремої держави як відповідача за цивільно-правовим зобов'язанням.

Принцип автономії волі сторін при виборі права, що застосовується до відносин, визнається тією чи іншою мірою у переважній більшості правових систем. Цей принцип дозволяє сторонам здійснити вибір права або правової системи, відповідно до норм якої здійснюватиметься безпосередній розгляд спору та його вирішення.

Держава дозволяє підпорядковувати зовнішньоекономічні контракти вибраному їх сторонами праву і надає такому вибору юридичну обов'язковість у рамках правової системи цієї держави. Принцип автономії волі закріплений у п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право», згідно з яким